

613.81

Կ-88

Կ. ՎԱՀԱՆ ԱՐՇԻՐՈՒՆԻ

Բ Ժ Ե Կ Ի Զ Ր Ո Յ Ց Ն Ե Ր

№ 1.

ՄԻ ԽՄԻՐ

Մի արբենաւք զինուով,
Յարուս զեղիսութիւն է:
Եփեսոս.

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Տպար. Վրաց Հրատ. Ընկ. § Тип. Груз. Изд. Т—ва.

Большая Банкская ул.

1901

227-55-2013

10

610
0-ԱՐ

613.81

Ա-88

20 JUL 2010

ԲԺԿ. ՎԱՀԱՆ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Բ Ժ Ե Կ Ի Զ Ր Ո Յ Յ Ն Ե Ր

№ 1.

Մ Ի ' Խ Մ Ի Ր

Մի' արբենաւք զինով,
Յորում զեղխութիւն է:
Եփես.

Թ Ի Ֆ Լ Ի Ս

Տարւան Վրաց Հրատ. Ընկ. ||| Типогр. Груз. Изд. Т—ва.

1901

Дозволено Ценз., 3 марта 1901 г. г. Тифлисъ.

Ներկայ **ՄԻ՝ ԽՄԻՐ** գրոյկով
սկսվում է իմ ՀԱՆՐԱՄԱՏՁԵԼԻ ԱՌՈՂՋԱՊԱ-
ՀԱԿԱՆ-ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԲՐՈՇԻԻՐՆԵՐԻ շարքը,
որոնք կրեն ԲԺՇԿԻ ԶՐՈՅՅՆԵՐ ընդհանուր
վերնագիրը եւ մի քանի սարուայ ընթացքում
կրկազմեն մի փոքրիկ ԱՌՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ-
ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԳՐԱԳԱՐԱՆ:

Այս գրոյկները յուսով եմ լոյս ընծայ-
ել որքան կարելի է յանախ եւ որչափ
հնարաւոր է ժամ գնով, որպէս զի նրանք
մասշէլի լինեն ամեն մէկին եւ լայնօրէն
սարածվեն ժողովրդի մէջ:

ԲՃԿ. Վ. Ա թժումնի.

ԱՐԲԱԾ ՄԱՐԴԸ

Ի՞նչ կայ աշխարհում՝ աւելի զգուելի և, միևնոյն ժամանակ, աւելի խղճալի, քան արբած մարդը:

Նա կորցրել է բանականութիւնը, կորցրել է հասկացողութիւնը, կամօքը:

Նա դառել է կամ մի գաղան, որը կատաղած սրա նրա վրա է ընկնում, հայհոյում, ծեծում, սպանում ու ջարդում-փշրում, ինչ որ ձեռն է ընկնում, կամ թէ չէ—մի փալաս, որին ինչ ուղես կարող ես անել, ուրիշ խօսքով. նա բոլորովին անզգայ է, այլևս ոչ տեսնում է, ոչ լսում, ոչ զգում:

Եթէ այդ ժամանակ քննէք արբածին, ահա թէ ինչ կտեսնէք:

Դէմքը արիւն լցված-կարմրած, աչքերը խփած, շնչառութիւնը ծանրացած և խրոխոան, ամբողջ մարմինը սառած ու սառը

բրտինքով ծածկված, պռօշները, քիթը
 ձեռներն ու սաերը կապտած, մարմինը ան-
 շարժ ու անզգայ դառած, այնպէս որ կա-
 բելի է կտրատել, և արբածը ոչինչ չի զգայ-
 նա մեռելի պէս վայր է ընկած, անզգայա-
 բար փսխում է ու աղբ հանում, երբեմն էլ
 հէնց այս դրութեան մէջ մեռնում:

Այս ինչ բան է, ինչն է այդ օրը գցում
 մարդուն:

Դուք գիտէք, որ Հնդկաստանցիք, կամ
 հէնց մեր երկրում ապրող մահմեդականնե-
 րից էլ շատերը, ափիոն (opium) և հաւիւ
 են ծխում ու ընկնում են մի տեսակ մե-
 ուելային քնի մէջ և նոյնպէս անզգայ են
 դառնում, ինչպէս և խմիչքներով արբած-
 ները:

Ի՞նչ պատահեց:

Թէ ափիոն ընդունողը և թէ գինի-օղի
 խմողը—երկուսն էլ թունաւորուել են:

Ուրեմն թէ ափիոնի և թէ խմիչքների
 մէջ թոյն կայ:

Տեսնենք, թէ ինչն է խմիչքների միջի
 թոյնը:

II

ԽՄԻԶՔՆԵՐԻ ՄԻՋԻ ԹՈՅՆԸ

Բոլոր արբեցնող խմիչքների (օղիի, գինու, գարեջրի, զանազան լիքեօրնների) գլխաւոր ազդող (արբեցնող) մասը ոգին է:

Այս պատճառով էլ այս խմիչքները կոչվում են ոգելից խմիչքներ:

Այս նիւթը ուրիշ շատ անուններ էլ ունի. ակօհօլ, սպիրտ:

Մենք գործ կածենք այս բոլոր բաներն էլ:

Այս ակօհօլն է այն թոյնը, որը խլում է մարդուց նրա բանականութիւնը, նրա գգայողութիւնը, նրա կամքը:

Խմիչքները զանազան տակոս սպիրտ են պարունակում իրանց մէջ: Այս տակոսը կոչվում է ասիւնան *) և նշանակվում է այսպէս ⁰.

Օղին պարունակում է իր մէջ մօտ 40 ⁰.

Գինին » » » 8—15 ⁰.

*) Աստիճան նշանակում է հարիւրից որոշ մասը: Օրինակ. եթէ ասում են գինին 12⁰ ակօհօլ է պարունակում, այդ նշանակում է, որ 100 մաս գինու մէջ 12 մաս ակօհօլ կայ (որ. 100 մսխալի մէջ—12 մսխալ):

(Կախէթու գինին 8—10 °, Գանձակինը
—10 °, Երևանինը—15 °).

Գարեջուրը 2—7 °.

Միւս խմիչքները (կօնեակ, լիբեօրներ) օղիից աւելի թունդ են:

Ալկօհօլը արագութեամբ ծծվում է ստամոքսի միջից ու լցվում արեան մէջ: Խմելուց երկու-երեք րոպէ հազիւ անց, արդէն արեան մէջ կարելի է լինում ալկօհօլի հետքեր գտնել: Լցվելով արեան մէջ, սպիրտը մէկ-երկու օր (նայելով թէ ինչքան է խմել մարդ) շրջում է արեան հետ մեր մարմնի բոլոր մասերի մէջ և անդադար թունաւորում մեր մարմնի մասերը. այսինքն, մեր ներքին գործարանները, մեր ուղեղը: Այս թոյնը անվերջ չի մնում մարդու մէջ, նա դուրս է նետվում շնչառութեան, մէղի ու քրտնքի հետ:

Այն մարդու արիւնը, որը ամեն օր է խմում, ժամանակ չի ունենում մաքրվելու, որովհետև դուրս հանած ալկօհօլի տեղը բռնում է նորը. և այսպիսով ամեն օր դիւնի-արաղ գործ ածողի արիւնը անդադար տարածում է այդ սարսափելի թոյնը մեր մարմնի խորքերը:

III

ՍՈՒՐ (յանկարծակի) ԵՒ ԵՐԿԱՐԱՍՏԵՒ
(դանդաղ) ԹՈՒՆԱԼՈՐՈՒԹԻՒՆ

Թունաւորութիւնը երկու տեսակ է լինում: սուր և երկարատեւ:

Սուր կամ յանկարծակի, երբ մարդկարճ ժամանակուայ մէջ (օրինակ մի կամ մի քանի ժամուայ) չափազանց շատ գինի, օղի, դարեջուր կամ մի ուրիշ խմիչք է խմում և ընկնում է վերև նկարագրած գրութեան մէջ: Սա իսկական արբելն է:

Երկարատեւ թունաւորումն լինում է դանդաղ կերպով, երբ որ մարդ ամեն օր շատ թէ քիչ օղի ու գինի է գործ ածում: Թէև այդ ձևով խմողը իսկապէս չի արբում, բայց թոյնը իր գործը տեսնում է ու կամնաց-կամնաց քանդում է խմողի կազմնւածքը:

Այս տեսակ թունաւորումն կազմում է ակօհօլիզմ կամ ակօհօլախանութիւն, և թունաւորված մարդը դառնում է ակօհօլիկ: Շատերը կարծում են, թէ միայն արբելն է վնաս մարդու և թէ քիչ-քիչ խմելը

ընդհակառակն օգուտ է և արբեցող կոչում են այնպիսիներին միայն, որոնք յաճախ են գինովանում:

Շատ անգամ մենք, բժիշկներս, այսպիսի խօսքեր ենք լսում:

—Բժիշկ, իմ խմածն ինչ է որ, կեանքումս գուցէ մի տասն անգամ արբած չլինեմ: Իմ խմածն ոչինչ բան է, օրը մի երկու թաս արաղ ու ճաշի վրա մի շիշ գինի խմեմ-չխմեմ, այդ է: Դրանով ինչ պիտի լինի մարդու: Իմ խմածը շատ չավաւոր է:

Մի երկու թաս արաղ ու մի շիշ գինի խմելը չավաւոր են համարում! Մի հարցնող լինի, թէ ինչ ասել է չավաւոր: Ո՞վ է չափ դրել: Ի՞նչ էք կարծում, մի գաւաթ օղին չավաւոր է, թէ չէ: Չափ էք ուզում: ասեմ: Բժիշկները գտել են, որ հասակաւոր մարդը ամբողջ օրուայ մէջ կարող է անվտանգ խմել, գիտէք ինչքան,—մի հացի գդալ, ամենաշատը—երկու գդալ, այն էլ ջրով, այն էլ քիչ-քիչ, 24 ժամուայ մէջ:

Մենք, բժիշկներս, շատ թոյներ ենք գործածում զանազան հիւանդութիւնների գէժ և գիտենք, որ միևնոյն դեղը չի կարելի

երկար ժամանակ տալ հիւանդին, թէ չէ կը-
թունաւորվի. յայտնի է նոյնպէս, որ ամեն
հիւանդի միւսնոյն չափ դեղ չի կարելի տալ.
—մէկին քիչ են տալիս, միւսին շատ:

Այսպէս էլ ակօհօլն է:

Նրա համար չափ չկայ:

Մէկին մի դաւաթ օղին առանձին
վնաս չի տայ, բայց մի ուրիշի գլուխը կը-
ցաւեցնի, մարմինը կթուլացնի, ուրիշ խօս-
քով. կթունաւորի:

Յետոյ չպէտք է մտնալ, որ եթէ
իրար վրա խմիչքներ ընդունել, նորը հնի
վրա կաւելանայ և այսպիսով վերջիվերջոյ
արեան մէջ թոյնը, քանի գնայ, կշատանայ:

Հիմի տեսնենք, թէ ինչ են ակօհօլի
տուած վնասները:

Բայց ասելիքներս լաւ հասկանալու
համար պէտք է իմանալ հետեւեալը.

Մեր կերածն ու իմածը լցվում է մեր
ստամոքսը: Սա մի պարկ է, որի պատերը
ծածկված են նուրբ թաղանթով (կաշիով):
Այս թաղանթը արտադրում է մի հեղուկ
(ինչպէս, օրինակ, մեր մաշկը արտադրում է

ճարպ ու քրտինք), որը հալում-մարսում է մեր կերածը: Կիսամարսած կերակրի մի մասը (ջրային մասը) ծծվում է հենց ստամոքսի պատերի միջով ու լցվում արեան մէջ, իսկ մնացած մասերը լցվում են աղիքները, այնտեղ աւելի ևս լաւ մարսվում են ու ծծվում աղիքների պատերով և նոյնպէս խառնվում արեան հետ:

Այսպիսով մարսված-հալված հիւթերը լցվում են մեր արեան մէջ, որը նրանց տանում ցրվում է մեր մարմնի բոլոր մասերը: Ինչ տեղ որ ասեցով ծակես, արիւն դուրս կըգայ: Այդ ինչ է նշանակում: Այդ նշանակում է, որ մենք ծակեցինք մի կամ մի քանի երակներ: Ուրեմն արիւնը տարածվում է ամեն տեղ, նոյնպէս էլ կերակուրը:

Հիմի, եթէ կերակրի հետ միասին, կամ առանց կերակրի, մենք գինի կամ օղի խըմենք, նրանց միջի ալկօհօլը կծծվի, կլցվի արեան մէջ ու կտարածվի մեր մարմնի բոլոր անկիւնները: Էլ չի մնայ մի մազաչափ տեղ, որտեղ չգիպչի այդ թոյնը:

Այս գիտենալով, ամեն մարդ կհասկանայ, որ ալկօհօլը պիտի թունաւորի մեր մարմնի բոլոր մասերը, մեր բալոր գործա-

բանները (լերդը, փայծաղը, սիրտը, երակները, երիկամունքները, թոքերը, ուղեղը, ներվերը և այլն):

Ամենից առաջ խօսենք ուղեղին հասած վնասների մասին:

Ուղեղը մեր մարմնի ամենաքնքոյշ մասն է, այս պատճառով էլ ալկոհոլը ամենից առաջ նրա վրա է ազդում:

IV

ԱԼԿՈՀՈԼԻ ԱԶԳԵՑՈՒԹԻՒՆԸ ՈՒՂԵՂԻ ՎՐԱ

Ուղեղի մէջն է մեր խեղբը, բանակա-նութիւնը, մեր ոյժը, մեր զգացողութիւնները:

Լուրջ (չխմած) մարդը լաւ հասկանում է իր լսածն ու տեսածը, ջոկում է լաւն ու վատը, կարողանում է գնահատել իր արածներն ու ուրիշների արածները. նա իր կամքի տէրն է, զգոյշ է թէ իր խօսքերի և թէ շարժումների մէջ, կարողանում է զըստ պել իրան, երբ պէտք է:

Մարդուս այս բոլոր աստուածատուր ընդունակութիւնները գինու և օղիի թուսնաւորման տակ կորչում են:

Արբածի «գլուխը դատարկ է»:

Էլ ո՛չ մի արգելք չկայ նրա լիզուին ու շարժումներին: Ի՛նչ որ բերանը գալիս է, ասում է, ամենքին դիպչում, վիրաւորում: Խեղճ, «գառն» մարդիկ առիւծ են դառնում և ընդհակառակը, շատ «աժդահաներ» խեղճանում են, ցաւոտում սւ երեխայի նման լաց լինում:

Գինովցած մարդը էլ ոյժ չունի իրան զսպելու. նա իր սիրտը բաց է անում ամենքի առաջ, իր գաղտնիքները ամենքին պատմում: «Ճշմարտութիւնը գինու մէջն է», ասում է հին առածը: Երբեմն ինքը զգում է, որ ասած-խօսեցածը անտեղի է, յիմարութիւն է, բայց այնքան ոյժ չունի, որ պահի իրան:

Գինին ու օղին քմեցնում են-բքացնում մարդու զգացողութիւնները:

Այս հիմնական բանը պէտք է միշտ աչքի առաջ ունենալ:

Գինովցած մարդը այլևս չի զգում իր ցաւերը, մոռանում է իր վշտերը, մոռա-

նուժ է քաղցն ու ծարաւը, չի զգում յոգնածութիւն, նրա սիրտը դատարկվում է, ազատվում է վշտերից ու թեթեւանում, ի հարկէ ժամանակաւորապէս, որովհետեւ, երբ որ գինու զօրութիւնն անցնի, նրա ցաւն ու վիշտը կը կրկնապատկվեն:

Սպիրտը գուլացնում է նոյնպէս և քաղցը, այս պատճառով շատերը կարծում են, թէ արագը «սիրտ է դնում»: Էլ չեն հասկանում, որ մարդ գարձեալ քաղցած է, բայց սպիրտը գուլացրել է նրա բոլոր զգացողութիւնները և դրա համար էլ նա չի զգում իր անօթութիւնը:

Բանուորները մեծ բանակութեամբ սպիրտ են գործ ածում, որպէս զի ցրեն իրանց յոգնածութիւնը և աւելի գործ շինեն. բայց չեն հասկանում, որ յոգնածութիւնն էլի մնում է և միայն իրանք իրանց խափում են:

Մի ուրիշ ինքնախաբուծիւն էլ:

Մըսող մարդը մի գաւաթ օղի է խումում, որ տաքանայ, և նրան թվում է, թէ ճշմարիտ որ տաքանում է: Բայց չի հասկանում, որ նրա մարմինը ոչ միայն չի սափանում, այլ ընդհակառակը սառչում է,

միայն սպիրտը կորցնել է տալիս նրան ցրտի զգացողութիւնը:

Եւ, յիրաւի, այժմ գեանականները ապացուցել են, որ ակօհօլը սառեցնում է մարդուն:

Այս հիման վրա է, որ բժիշկները տաքութեան դէմ գինի ու զանազան ոգելից խմիչքներ են տալիս հիւանդին:

Այս հիման վրա է նոյնպէս, որ շոք տեղերում, օրինակ, Հնդկաստանում, ժողովուրդը օղի է խմում հովանալու համար:

Ո՛վ չի գիտի, որ ձմեռը արբած մարդիկ աւելի հեշտ են սառչում: փետանում ու շատ տեսակ հիւանդութիւններ ստանում (օր. թոքերի բորբոքումն, պլոծիկների հիւանդութիւններ և այլն):

Աւելորդ է աւելի երկար խօսել այս մասին: Ասածներիցս պարզ է, որ խմիչքին յատկացրած զօրութիւնները սխալ են:

Խմիչքը մարդու չի սափացնում,

Խմիչքը մեք ոյժերը չի աւելացնում,

Խմիչքը մեզ սնունդ չի տալիս:

Մարդիկ խաբում են իրանք իրանց:

Ընդհակառակէ.

Խմիչքը սառեցնում է մեք մարմինը,

նա պակսեցնում է մեր ոյժերը, փայփայում է մեր առողջութիւնը, հիւանդացնում ու սպանում մեզ:

Նա մի թոյն է, որը գուլացնում է, մեռցնում է մեր մէջ զգացողութիւնը. այս պատճառով էլ մենք չենք զգում ո՛չ քաղց, ո՛չ յոգնութիւն, ո՛չ ցուրտ:

Վ

ԱԼԿՈՀՈԼԻԶՄԻ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ ՄԵՐ ԽԵԼՔԻ ՈՒ ԲԱՆԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱ

Սկզբներում խմողը մի անորոշ տխրութիւն ու տաղտկութիւն է զգում; յետոյ կամաց-կամաց վշտաւորվում է: Երեկոյեան, երբ պառկում է քնելու, նրա աչքին սարսափելի տեսիլներ (ցնորք) են երևում: Նրան մօտենում են գարշելի դէմքով զարհուրելի գազաններ ու առարկաներ: Նրան թւում է, թէ սարսափելի գիշատիչ գազաններ յարձակվում են վրան, խածում են, խեղդում են նրան, կամ ինքը ընկնում է զարհուրելի մութ գուբերի մէջ, կամ իբր թէ նրա ետեւից ընկել են, հասուէ հաս են, սլիտի ըռնեն, ~~զամեակը մարը~~ խրեն և այլն և այլն:

60001
1003

Խեղճը լեղասպատառ, սարսափահար եղած, աչքերը բներից դուրս թուած, չընչասպառ, ճակատը քրտինք կոխած փախչում է երևակայական թշնամուց կամ կռիւ մտնում նրա հետ: Այդ ժամանակ արբեցողը կարող է սպանութիւն գործել, ամեն ինչ ջարդել, կոտորտել:

Այս դրութիւնը կոչվում է ցափոսանի կամ ակօհօլական գառանցանի (ռուսերէն. սպիտակ ջերմ—бѣлая горячка).

Իբրև օրինակ, առաջ բերենք մի կնոջ դառանցանքը: «Յանկարծ նա լսում է իր ազգականների ձայները, իր աղջկայ լաց ու կոծը, իբր թէ այդ աղջկան քարչում են տանում: պատի վրա նրան երևում են սարգի ոստայն (սալանդոստ), թոքեր, սարդեր, որոնց ցանցի մէջ երևում են սև-սև գնդակներ: Այս գնդերը վերվում են ու սեղմվում, դառնում են մկներ, կատուններ, որոնք անցնում են սարգի ծակերի միջով, թռչում են անկողնու վրա ու անհետանում: Յետոյ նրա աչքին երևում են թռչուններ, այլանդակ ծումուած դէմքեր, կապիկներ, որոնք վազվզում են, մօտենում ու անհետանում պատի մէջ. յետոյ դուրս են գալիս հաւի

ճուտեր, որոնց նա աշխատում է բռնել, բայց նրանք փախչում են: Հարևան տան կտուրի վրա երևում են մարդիկ, հրացանները ձեռքերին, պատերի միջից դուրս են ցցվում ընկալիչի ծայրեր, իրան ուղղած, ամեն կողմ հրդեհ, տները փլատակվում են, ամեն ինչ կործանվում է: Եւ այս սարսափների մէջ, նա տեսնում է, ինչպէս կտրատում են իր մարդուն ու երեխաներին: Սրանք գողում են. «հրդեհ, սպանում են» և օգնութիւն են կանչում: Նա լսում է զանգակների ձայներ, երաժշտութիւն, երգի ձայներ: Ծառերը կարծես պարում են նրա առաջ և այդ ծառերից կախ են ընկած գոյնզգոյն գնդակներ, որոնք անդադար փրփում են ու կծկվում. երբեմն գոյնզգոյն կրակներ լուսաւորում են երկինքը:»

Առհասարակ ակօհօլիկները *cous juxta* *stenuit* են խաբէական *stenuit* (տեսողական ցնորքներ), օր. ճանճեր, կայծակներ, փայլատակումն և այլն: Վերջապէս տեսողութիւնը պակսում է ու հիւանդը կուրանում:

Լսողութիւնը նոյնպէս այլալված է: Հարիւր տեսակ օտարոտի, անախորժ ու

սարսափելի ձայներ լցնում են նրա ականջները: Խեղճերը լսում են երբեմն սոսկալի հրամաններ: Մէկին մի ձայն անդադար հրամայում էր, որ գնայ իր զաւակին սպանի, որ նա ստիպված է շինում կատարել, ու կացինով սպանում է մանուկին:

Ուղեղի այդ հիւանդական դրութիւնը գնալով վատթարանում է, արբեցողը դառնում է կիսախել, կորցնում է անձնասիրութիւնն ու պատուասիրութիւնը, դառնում է անբարոյական, չարագործ, գազանաբարոյ, կամ ողորմելի մի փալաս, որ միայն գայրոյթ ու զգուանք է յարուցանում մեր մէջ:

Ալիօհիլիկը կորցնում է իր աշխոյժը, դառնում է ծոյլ, անբան, ինուր, մեղամաղձոս, փախչում է հասակութիւնից, մեռնում է ամօթից: Նրան թւում է, թէ ամենքը թքում են վրան, թէ նա խայտառակված է, թէ նա յանցաւոր է, նրան պիտի բռնեն, կախեն:

Մի քանիսներին թւում է, թէ իրանք այլևս մարդու կերպարանք չունեն. դարձել են կին, շուն կամ մուկ, կամ թէ իրանց մարմինը փտած է, քրքրված, հոտում է եւ այլն:

Այսպիսով, արկօհօլիկը կամաց-կամաց հասնում է խելագարութեան:

Հաշուած է, որ 100 գժերից 20-ը ($\frac{1}{5}$ -ը) արբեցողներ են եղած կամ արբեցողների զաւակներ: Պրանսիայում խելագարփողների թիւը հասնում է տարեկան 1500-ի: 1881-ից մինչև 1885-ը պատասպարված են եղել հիւանդանոցներում 57,207 խելագարներ: Եւ քանի աւելանում է արկօհօլի գործածութիւնը մի երկրում, այնքան էլ աճում է գժերի թիւը: Բացի այդ, արկօհօլիկի կեանքը յաճախ այնչափ անտանելի է դառնում, որ նա ինքնասպանութիւն է գործում: Մի գիտնականի հաւաքած տեղեկութիւններին նայելով, 4,596 անձնասպաններից 530-ը արկօհօլիկներ են:

VI

ՄԱՐՍՈՂՈՒԹԵԱՆ ԽԱՆԳԱՐՈՒՄՆ

Շատերը առանց մի թաս արաղի չեն կարող հացի նստել: Եթէ բանը հէնց այդ մի թասով վերջանար, մենք ոչինչ չէինք ունենալ ասելու: Դէ, ինչ անենք, սովորութիւն է, կասէինք. թո՛ղ խմի, ախորժակը բացուի:

Բայց այդ մի բաժակով հօ չեն բաւականանում: Մէկը երկու է դառնում, դրա վրա աւելանում են մի քանի բաժակ գինի և այլն:

Այն ժամանակ ստամոքսը հիւանդանում է: Վերցրէք մի կում օղի ու մի քանի բոպէ բերանում պահեցէք, տեսէք, թէ ինչ կլինի ձեր բերանը:

Բա նրչափ պիտի վնասվի ստամոքսը, որտեղ այդ օղին երկար ժամանակ մնում է ու անդադար գրգռում նրա թաղանթը (թաղանթը այն բարակ կաշին է, որ ծածկում է ստամոքսը ներսից), քանի որ այդ թաղանթը աւելի նուրբ է ու աւելի բարակ, քան բերանինը:

Խմիչքները գրգռում են մեր ստամոքսն ու, եթէ այդ գրգռումն օրէց օր կրկնվում է երկար ամիսներ ու տարիներ, ստամոքսը հիւանդանում է:

Այն ժամանակ հիւանդը կսկսի գանգատվել, թէ կերածը լաւ չի մարսում:

Հարց ու փորձ ենք անում.

—Ախորժակդ ինչպէս է:

—Ախորժակ չունեմ, բժիշկ:

—Առաւօտը վեր կենալիս ինչպէս ես
զգումքեզ:

—Սիրտս խառնում է, հէնց որ ոտս
գետին եմ դնում, մաղձ եմ թափում:

—Ի՞նչ ես ուտում:

—Աւելի թթու, կծու, աղի, այսպէս—
սուր բաներ: Կերածս էլ չեմ մարսում: սըր-
տիս քայխում է, զկուտում եմ, անդադար
փորս զոզում է, խայտառակ եմ եղել,
մարդամիջի չեմ կարող նստել:

—Ճաշից յետոյ քնում ես:

—Հն, բժիշկ, ինչ անեմ: Գլուխս ծան-
րանում է, ոտերս թուլանում են, քունս
սաստիկ տանում է: Ի սէր Աստծու, մի ճնր
արէք. բանից-գործից աւարայ եմ եղել:

Ի՞նչից է առաջացել այդ հիւանդու-
թիւնը:

Մենք ասացինք, որ ալիօհօլը գրգռում
է ստամոքսի լորձային թաղանթը:

Հիմի երևակայեցէք, որ այդ բանը
կրկնվում է ամեն օր, այսինքն մարդ ամեն
օր է խմում. ինչ կդառնայ նրա ստամոքսը:
Նա կբռբռվի:

Մենք վերեն ասեցինք, թէ ստամոքսի թաղանթը արտադրում է մի հեղուկ, որ մարսեցնում է մեր կերած բաների մեծ մասը:

Երբ որ, ալկոհոլի ազդեցութեան տակ, ստամոքսի այդ թաղանթը կը օրբօքվի, այն ժամանակ նա այլևս չի կարող կանոնաւոր մարսեցնող հեղուկ տալ, որովհետեւ դըր-դուված լորձային թաղանթը կամ փոքր քանակութեամբ է հեղուկ արտադրում: Կամ սա չունի հարկաւոր ոյժ: Սրանից կառաջանան այն բոլոր անմարսողութիւնները, որոնց վրա գանգատվում էր մեր հիւանդը: Մարսած կերակուրը երկար ժամանակ մընում է ստամոքսի մէջ, լայնացնում նրան, վէրքեր գոյացնում նրա թաղանթի վրա և այլն:

Այսպէս փշացած ստամոքսը, ի հարկէ, չի կարող լաւ մարսել. հիւանդը անբաւարար սնունդ է ստանում, լղարում է, դառնում է կմախք:

Ժողովրդի մէջ այն կարծիքը կայ, թէ խմիչքը չաղացնում է մարդու, մանաւանդ գարեջուրը:

Այդ ճշմարիտ է. բայց մէկ որ—այդ չազուլթիւնը կեղծ չազուլթիւն է. մարդ վրդովում է, երկրորդ—եթէ խմող մարդը մի քիչ էլ լցվում է, այդ ժամանակաւոր է լինում, բանի դեռ ստամոքսը չի հիւանդացել ու դեռ կարող է կերածը մարսել:

VII

ԼԵՐԴԻ ՈՒ ՊԼՈՃԻԿՆԵՐԻ ՀԻՒԱՆԳՈՒ- ԹԻՒՆՆԵՐԸ

Յաճախ մեր ընդունարանը մտնում են նիհար մարդիկ, որոնց աչքերի սպիտակուցը դեղնել է: Իսկոյն երևում է, որ դրա լեռն է հիւանդ: Հազուստը հանել ենք տալիս և ինչ ենք տեսնում: Փորը սաստիկ ուռած-տուղած է, վրայի կաշին ձգված, այն-ինչ կուրծքը, թևերն ու ոտերը լղարած, կմախք դարձած, ամբողջ մարմնի կաշին դեղնաւուն գոյն ստացած:

—Քանի ժամանակ է, որ այդպէս էք, հարցնում ենք:

—Շատ ժամանակ է, պ. բժիշկ. փորս կամաց-կամաց ուռաւ: Առաջ ականջ չէի գնում, բայց հիմի շունչս կտրվում է. ոչինչ

չեմ՝ կարող ուտել, ախորժակս բոլորովին կորել է. ինչ էլ ուտում եմ, չեմ մարսում— կամ ետ եմ դարձնում, կամ բքնած մնում ամբողջ օրը:

—Ցաւեր ունէք:

—Օ՛, սաստիկ... ամբողջ փորս ցաւում է, մանաւանդ այս կողքի ծակոցը իմ հոգին հանում է: Մի ասացէք, ի սէր Աստծու, ինչ կայ փորումս, որ այսպէս ուռած է:

—Զուր է լցված:

—Զո՛ւր... զարմացած բացականչում է հիւանդը.— ջուրը սրտեղից է:

Դէ, բժիշկը հօ ամեն բան չի կարող բացատրել:

—Խմելուց է: Դինի, արաղ շատ էք գործ ածում, հարցնում ենք:

—Հա՛, քեզնից պահեմ, Աստծուց ինչ պահեմ: Դէ, ես էլ շիրաչի եմ, իմ փէշակն էլ այդ է. ամեն մուշտարու հետ մի թաս պիտի խմեմ, որ ծախեմ:

—Է՛լի, օրական բանի՛ շիշ գինի ես խմում:

—Շատ էլ չէ, պ. բժիշկ. երկու-երեք շիշ հաղիւ լինի խմածս. էհ, մի երկու թաս էլ օղի ճաշէ-ճաշ, սյդ է:

Այդքանը շատ չի թվում մեր գինեվա-
ճառին, երբ արդէն սպիրտը փչացրել է
նրա ներսը!

Եւ, յիրաւի, նրա լերդը ուռած է, հի-
ւանդ, փայծաղը փքված, փորը ջուր իջած:

Խեղճը կամաց-կամաց իր ձեռով իրան
գերեզման է փորել, և խփի չի էլ կասկա-
ծում, թէ խմելուց է:

Այս գէսը երում առհասարակ պլոծի-
կներն էլ են հիւանդ:

Հարցնում ենք.

—Ոտներդ հօ չեն ուռչում:

—Երբ որ երկար ժամանակ ոտի վրա
եմ լինում, երեկոյեան դէմ զգում եմ, որ
կօշիկներս հուպ են տալիս: Հանում եմ
տեսնում, որ ոտներիս երեսն ուռած է, մա-
տով սեղմելիս—սլծում է, փոս ընկնում:

Այդ է. խեղճի պլոծիկներն էլ են բռնված:

Ոտի այդ ուռչելը հիւանդութեան
սկզբներում գիշերը մինչև առաւօտ կը-
քաշվի, քայց շուտով գիշերն էլ չի քաշվի.
ընդհակառակը, քանի գնայ—կաւելանայ,
կըբարձրանայ մինչև ծնկները, յետոյ մինչև
ազդրերը, յետոյ փորը, ու խեղճը ուռուցւո՞ր
կդառնայ-կմեռնի:

VIII

ՄՐՏԻ ԵՒ ԵՐԱԿՆԵՐԻ ՀԻՒԱՆԳՈՒԹԻՒՆ-
ՆԵՐԸ

Գիտենք, որ ալկօհօլը մարսողական գործարանից (ստամոքսից ու աղիքներից) կամաց-կամաց ծծվում է արեան մեջ ու, արեան հետ խառնվելով, արագ շրջում է շնչերակների ու երակների միջով^{*)}։

Ուրեմն նա անդադար ներգործում է սրտի ու արեան անօթների վրա և պիտի այրի սրտի ու այս խողովակների պատերը։

Եւ, յիրաւի, այդպէս էլ լինում է։

*) Արիւնը պարունակվում է սրտի և արնատար անօթների մէջ։ Այս վերջինները բաժանվում են երկու տեսակի. 1) շնչերակներ, որոնց մէջ շրջում է ալարին (մաքուր), որ սրտից հոսում է դէպի մարմնի բոլոր անկիւններն ու տանում իր հետ սնունդ մեր ամբողջ կազմուածքի համար, և 2) երակներ, որոնց միջով մեր մարմնի բոլոր մասերից փչացած սև արիւնը լցվում է սիրտը։ Սրտից այս սև արիւնը լցվում է թոքերը, որտեղ նա մաքրվում է և դառնում է կարմիր արիւն ու նորից վերադառնում է սիրտը (Սրտի մէջ այս երկու տեսակ արիւնները չեն խառնվում, որովհետև հոսում են առանձին խողովակներում)։

Ալկօհօլիկներն առհասարակ տանջվում են սրտի բարախտումից և շնչարգելութիւնից:

Յաճախ մեզ վիճակված է լինում խնամել այսպիսի խեղճ հիւանդների, որոնց սիրտը անկանոն է գործում, արիւնը անկանոն կերպով է հոսում երակների մէջ, շնչառութիւնը կցկատւոյ է. մի ծանր գործ շինելիս, կամ հէնց արագ ման գալիս ու սանդուխներ բարձրանալիս, նրանց սիրտը թռչունի պէս թրթռում է կրծքի մէջ ու շունչը կարվում:

—Պ. բժիշկ, — պատմում են սրանք, — մի քանի տարի է, ինչ այսպէս «թանգանաֆաս» եմ. մի ծանր բան չեմ կարող վերցնել այստեղից այնտեղ տանել: Բանի պէտք չեմ. մի քանի անգամ էլ խելքս մտղել է, վայր եմ ընկել:

Քննում ենք ու ինչ ենք տեսնում:

Սիրտը լայնացած է, մեծացած, հիււանդ, անկանոն է խփում, շնչառութիւնը ծանր, երակները կոճացած, կարծրացած, կարծես պարաններ լինեն:

Շուտով այս թշուառ ալկօհօլիկի գլխի միջի երակներից մէկը կպատուվի, արիւնը կլցվի ուղեղի մէջ ու կսպանի նրան, կամ

եթէ չսպանի էլ, անդամալոյծ կգարձնի:
 Իսկ եթէ այդպէս չմեռաւ, կմեռնի ու-
 րիչ պատճառից: Սիրտը կթուլանայ, արիւ-
 նը կկանգնի երակներում, ոտերը կուռչեն,
 մարդը կուռուցւորի, կամ սիրտը մի օր կը-
 յոգնի, կկանգնի և ամեն ինչ կվերջանայ:

Մի երկու խօսքով ասենք այն էլ, որ
 արբեցողը վերջի վերջոյ անընդունակ է
 դառնում սեռական յարաբերութիւններ ու-
 նենալու, և ամուսնացած տղամարդը անկա-
 րող է դառնում իր ամուսնական պարտքը
 կատարելու: Մի սրամիտ գիտնական ասել է.
 «Աստղիկը (սիրոյ չաստուածուհին) ու Բա-
 քոսը (արբեցութեան չաստուածը) հաշտ չեն
 իրար հետ»:

IX

ԱՐԲԵՑՈՂ, ՄԱՅՐՆ ՈՒ ԾԾՄԱՅՐԸ

Մօր կամ ծծմօր խմած գինու մի
 մասը անցնում է կաթի մէջ ու արբեցնում
 ծծկեր երեխային: Իսկ եթէ մայրը գինեմոլ է,
 նրա կաթը անպէտք է դառնում, երեխան
 վատ է անդձում, վատ է զարգանում ու
 երկար չի ապրում:

X

Ալկոհոլիկը աւելի հեճ է հիւանդացում ու աւելի դժուար առողջանում:

Ալկոհոլը թուլացնում է մեր ամբողջ մարմինը, որ ամեն մի չնչին պատճառից հիւանդանում է: Վարակիչ հիւանդութիւնները (խօլերա, ժանտախտ, տիֆ և այլն) աւելի շատ զոհեր են տանում ալկոհոլամոլներին միջից, քան չխմողներին:

Բացի այդ, միևնոյն հիւանդութիւնը արբեցողի վրա աւելի երկար է տևում և աւելի դժուար է բժշկվում, քան լուրջ մարդկանց: Խմողի վրա մի հասարակ վէրքը մեծ բան է դառնում: Նրա մի թեթև մրսելը երբեմն սարսափելի հետեանքներ է ունենում: Ինֆլուէնցան, որ ուրիշների վրա ընդհանրապէս հեշտ է անցնում, խմողի վրա յաճախ բարդվում է թոքերի բորբոքումով, որ կարող է սպանել նրան:

XI

ԵՐԵՒԱՆԵՐԻՆ ՈՒ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐԻՆ ԳԻՆԻ
ԽՄԵՑՆԵԼՈՒ ՎՆԱՍԸ

Մենք տեսանք, թէ ինչ սոսկալի վնասներ է հասցնում ալկոհոլը հասակաւորներին:

Ո՛րքան աւելի մեծ պիտի լինի նրա վնասը երեխաների ու դեռահասաների վրա. չէ որ սրանց թոյլ կազմուածքը աւելի հեշտ կթունաւորվի: Քանի փոքր է երեխան, այնքան էլ մեծ է խմիչքի վնասները նրա վրա:

Մանր երեխաները, որոնց ծնողները մի քանի ժամանակ գինի են խմացնում, իբր թէ նրանց կազմուելու համար, զարմանալի կերպով բթանում են, նուազում ու հիւանդոտվում:

Քրիստոսից դեռ 400 տարի առաջ մի մեծ գիտնական արգելում էր խմիչքներ տալ դեռահասաներին:

Ալկոհոլը արգելում է պասանիներին զարգանալ, նրանց ոյժը պակսում է, ընդունակութիւնները չեն զարգանում:

Խմիչքը վաղաժամ գրգռում է տղայի սեռական կիրքը: Առհասարակ երիտասարդ արբեցողները զարմանալի կերպով անբարոյական են դառնում: Միմիայն Գերմանիայի մէջ տարին 200,000 երիտասարդ դատապարտվում են զանազան անկարգութիւնների ու յանցանքների համար, որ դործել են արբած ժամանակ:

XII

ԱԼԿՈՀՕԼԱՄՈԼԻ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Ալկոհօլիկները ոչ միայն քանդում են իրանց սեփական առողջութիւնը, այլև իւրանց որդոց, որդոց-որդոց (ամբողջ սերընդի) հիւանդանալու և ոչնչանալու պատճառ են դառնում:

Գիտնականները շատ փորձեր են արած կենդանիների վրա և հաստատ իմացել են, որ սպիրտի ազդեցութեան տակ կենդանիները ծնում են հիւանդոտ, թուլակազմ ձագեր, որոնք երկար չեն ապրում:

Նոյնը կրկնվում է մարդկանց մէջ:

Փրանսիայում 814 երեխաներից, որոնք արբեցող ծնողներից էին ծնված, 174-ը

մեռել էին մի քանի ամսական հասակում։ Մի կին ամուսնանում է մի արբեցողի հետ. նրանից ունենում է հինգ զաւակ, որոնցից չորսը, տաս օրական չգառած, մեռնում են, իսկ հինգերորդը ապրում է միայն մինչև հինգ տարեկան հասակը։ Այս արբեցող ամուսինը մեռնում է ու կինը մի ուրիշ լրջակեաց (չխմող) մարդ է առնում ու նրանից ունենում է երկու բոլորովին առողջ երեխայ։

Եթէ խմողների զաւակները չեն մեռնում փոքր հասակում, նրանց սպասում են հարիւր տեսակ հիւանդութիւններ, նոյնիսկ թոքախտ. այնպէս որ, մի երկու երեք սերնդից յետոյ, արբեցողի ցեղը ջնջվում է... Ալկօհոլիկի ժառանգների մէջ յաճախ պատահում են նոյնպէս գինեմոլներ։ Դրանք ժառանգական արբեցողներ են, որոնց մէջ խմելը, գինովնալը մի պահանջ է, մի հիւանդութիւն է. նրանք շատ յաճախ անկարող են լինում զսպել իրանց—չըխմել, բայց հնար չկայ.— դրանք արդէն հիւանդներ են և համարեա անբուժելի հիւանդներ։ Ողորմելիները ծնվել ու սնվել են թունաւորված ծնողներից և ժառանգել են

սարսափելի, անդիմադրելի ծարաւ դէպի
ալիօհօլը: Աւելորդ է ասել, թէ ինչ սոս-
կալի գրութեան մէջ են ընկնում այդ խեղ-
ճերը և ինչպէս մեռնում:

Ալիօհօլիկների սերունդները սալիս են
նոյնպէս ահագին թիւ յանցաւորների (գո-
ղերի, մարդասպանների, հրդեհ գցողների և
այլն), ապոււների, անընդունակների, ծոյ-
լերի, անբանների, որոնք ողորմութիւնով են
ապրում: Բայց ամենից սարսափելին այն է,
որ անբարոյական կանանց (պոռնիկների)
մի խուր մասը ալիօհօլիկների աղջիկներ
են լինում:

Մի բժիշկ յիշատակում է մի արբեցող
ընտանիքի պատմութիւնը 1710 թուակա-
նից ի վեր: Այս ընտանիքի մէջ այնքան
անբան աղքատներ կային, որ նրանց կերա-
կրելու համար միայն ծախսվում էր տարե-
կան 2500 ու., բացի այդ, 76 հոգի յանցա-
ւորներ էին եղել, 181 աղջիկ պոռնիկու-
թիւնով էին պարապել և 142 հոգի թա-
փառականներ էին:

Մի ուրիշ բժիշկ գտել է, որ բոլոր
անցաւորներից 41 տոկոս (100-ից 41-ը)
արբեցող են կամ արբեցողների սերնդից

են լինում... Մի արբեցող ընտանիքի սերունդ, որը 761 անդամից էր բաղկացած, տվել է 322 վատասեռված անդամներ, 171 ընկնաւորներ և 155 խելագարներ!

ՎԵՐՋԻՆ ԽՕՍԲ

Մարդս հազար տեսակ հիւանդութիւնների, միլիոն տեսակ վտանգների է հանդիպում իր կարճատև կեանքում: Աղէտները միշտ անպակաս են եղել մարդկութեան գլխից:

Միլիոնաւոր մարդիկ զս՛ են գնում ամեն տեսակ հիւանդութիւնների:

Ժանտախտ, խօլերա և զանազան ուրիշ վարակիչ հիւանդութիւններ սոսկալի աւերիչ հեղեղի նման անցնում են երկրիս վրայով և հազարաւոր, միլիոնաւոր մարդկանց սրբում-տանում:

Այս սարսափելի համաճարակ հիւանդութիւնները սարսափ են ազգում մարդկութեան վրա. մենք ամեն միջոցներով կռւում ենք նրանց դէմ, այն-ինչ մենք ինքներս գիտակցօրէն տալիս ենք մեզ արբեցութեան ախտին, որը պակաս փնաս չի

պատճառում, քան յիշած հիւանդութիւնները: Գոնէ նրանք սպանում են մարդկանց առանձին-առանձին և շեն դիպչում ժառանգներին, այն-ինչ արկոհօլիդմը հիւանդացնում ու անպէտք է դարձնում ոչ միայն առանձին մարդկանց, այլ և ամբողջ սերունդներ:

Միայն սիֆիլիսը (վատ ցաւը) ու թորախտը կարող են հաւաստրվել արկոհօլիդմին այս կողմից:

Ամեն մարդ իրաւունք ունի իր կեանքի վրա, բայց սարսափելի չարագործութիւն է մի ամբողջ սերնդի հիւանդութեան ու մահուան պատճառ դառնալ:

Թող ամենքը հասկանան այդ պատուէրը:

Թող ամեն մէկը, երբ արագի թասը ձեռքն է առնում, հասկանայ, որ թոյն է խմում,—մի սարսափելի թոյն, որ ոչ միայն պիտի քայքայի նրա մարմինն ու դժբաղդացնի նրան, այլև նրա երեխաների ու սերնդի կործանման պատճառը պիտի դառնայ:

Մովսէս մարգարէն տասը պատգամներ տուեց մարդկանց: Եթէ նա մեր դարերում

ապրէր, եթէ նա էլ տեսած լինէր ալիօհօ-
լիզմի գործած սարսափելի աւերումները,
անշուշտ նա մի տասնըմէկերորդ պատգամ
էլ կտար մարդկութեանը, թէ.

«Մ Ի Խ Մ Ի Ր»

Հեղինակի միւս հրատարակութիւնները:

Ժանաախտ (մի քանի օրինակ միայն)	20 կ.
Խոլերայի մասին (սպառուած)	—
Խոլերա	5 կ.
Հիպնոտիսմ հատ. I. (արուեստական քուն, ներշնչումն, թողչութիւն) 118 երես	25 կ.
Հիպնոտիսմ հատ. II. (րնական քուն, հին դաւանութիւնները, դիւանականութիւն, ընդօրինակումն, ամբոխի հողերանու- թիւն) 84 երես	15 կ.
Պարոցական առողջապահութիւն (պատկերա- գարդ)	50 կ.
Առողջ երեխաների խնամատարութիւն	25 կ.
Սիֆիլիս, Կակուղ շանկր, Սուսուճակ (104 եր.)	25 կ.
Թշուառների բարեկամ բժիշկ Հասոյ	20 կ.

Մտախոսում են Կենդրոնական գրադատաւանոցում
կամ հեղինակի մօտ:

Ներկայ «ՄԻ՝ ԽՄԻԲ» գրքիկի համար, իբրեւ
նպաստ ստացանք Յարիցիինից պ. Օհաննէս Սարգիս-
եանցից 25 ռ., որի համար հրատարակաւ յայտնում
ենք պարտնին մեր խորին շնորհակալութիւնը:

Այս նպաստը հնարաւորութիւն է տալիս մեզ
գրքիկիս զինք նշանակել

5 ԿՈՊ.

Շուտով լոյս կտեսնի

ԲԺՇԿԻ ԶՐՈՅՅՆԵՐԻ № 2.

Վ Ա Տ Յ Ա Ի .

Հեղինակի հասցէն. Тифлисъ, Д-ру В. М. Арцруни.